

Krise konceptu velkých dějin v kontextu filmové historie

Všeobecným odklonem humanitních věd od pozitivistických a teleologických výkladů se také koncept velkých dějin v průběhu 20. století – především jeho druhé poloviny – dostával do stále silnějšího tlaku kritiky a krize. Kritici¹ se zaměřují na odhalení jasných ideologických zastínění proudů tradiční historiografie, její příliš úzké zaměření na velké, diplomatické dějiny, nedostatečné relevance pramenů a sklon vnímat je pouze výběrovým způsobem, přístupů, v nichž jsou dějiny prezentovány jako neustálý pokrok od minulosti směrem k současnosti atd.

Nastupující generace nových historiků si začala uvědomovat, že takto pojímané dějiny, v nichž jsou ojedinělé události často falešně předkládány jako vzájemně kauzální, mají formálně velice blízko k **literární fikci**. Dějiny velkých mužů („great men Tudory“) přímo vybízejí k pojednání dějin jako dramatu konfliktů velkých mocných osobností. Události jsou často podvědomě a uměle autory upravovány do dramatických dialektických struktur. Historik se tak stává literárním autorem, který dějiny autorsky převypráví.²

Problém tohoto pojetí historiografie spočívá především ve falešném zdání vytváření vědeckých a objektivních dějin. Krize konceptu nastala ve chvíli, kdy si odborná veřejnost začala uvědomovat výrazné limity oné „objektivizace“.

V době krize konceptu velkých dějin se v historiografii začaly objevovat proudy tzv. **nového historismu** („new history“). Historikové se například více než dříve začali zaměřovat na dějiny důsledněji v co nejširším kontextu, včetně ekonomických, sociálních, technologických i přírodních souvislostí (tzv. total history).

Velmi vlivné se stalo hnutí počínající ve francouzské **škole Annales**. Tento proud, krystalizující již v meziválečném období, získal velkou oblibu především v druhé polovině 20. století. Jeho cílem bylo pojetí historie, které by dokázalo pokrýt všechny oblasti lidské činnosti, včetně hospodářských a sociálních dějin, **dějin každodennosti**, historickou geografii, dějin mentalit a ideologií („histoire des mentalités“, „history of attitudes“, „history of world-views“), vlivem životního prostředí na člověka a společnost a tzv. dějiny dlouhého trvání („la longue durée“). Typický je mezioborový diskurz (antropologie, sociologie, psychologie, etymologie, geografie, statistika, demografie, klimatologie), důraz na **mikrohistorická hlediska**, lokální historické projekty (obecně tzv. dějiny zespodu), návrat k **primárním pramenům** a dalším technikám pomocných věd historických nebo orientace na neprobádané fenomény dějin (čas, gender, smrt, dětství, tělo, sen aj.).³ Nebezpečím přístupů školy Annales je zabřednutí badatele ve výčtu bez schopnosti jejich syntézy.

¹ Známý příklad rané kritiky je práce Herberta Butterfielda *The Whig Interpretation of History* z roku 1931.

² Více viz kapitolu **Klasický koncept velkých dějin v kontextu filmové historie**.

Srov.: Georg G. Iggers, *Dějepisectví ve 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 11nn; Petr Szczepanik, *Nová filmová historie, kulturní dějiny a archeologie médií*. In: Petr Szczepanik (ed.), *Nová filmová historie. Antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury*. Praha: Hermann & synové 2004, s. 11nn.

³ Srov.: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0kola_Anales (cit. 20.12.2006)

K dalšímu studiu: <http://en.wikipedia.org> - hesla microhistory, great men theory, local history, history from below, alltagsgeschichte, history of mentalities.

Škola Annales měla výrazný vliv na vývoj historiografie na celém světě – v angloamerickém prostoru („new history“) stejně jako v německých oblastech, kde v 80. letech dochází k významnému vývoji tzv. dějin každodennosti („Alltagsgeschichte“), nebo Itálii („mikroistoria“) atd.

Někteří další autoři stojící mimo školu Annales vstoupili do historického bádání kupříkladu z diskurzu postmoderní či dekonstruktivistické filozofie nebo dalších kulturních věd a dosáhli v některých případech značně inspirativních, bytostně autorských konceptů. Významným historikem tohoto typu je Michel Foucault. Foucault kupříkladu se ve své historické studii *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*⁴ namísto faktografického historického popisu vězeňských systémů snaží vysvětlit, jaké všeobecné myšlenkové pochody umožnily a formovaly způsob, jakým společnost trestá překročení zákona⁵ a dochází k originálním a radikálním závěrům. O syntetizující osvětlení své historické metody se Foucault pokusil ve své knize *Archeologie vědění*, která se pro mnohé (nejen) filmové historiky stala zásadní výzvou k novému promýšlení metod historické práce.⁶

Jak už bylo naznačeno v oddíle věnovaném **klasickému konceptu velkých dějin v kontextu filmové historie**, **filmová historiografie** je metodologicky velmi úzce navázána na historiografii v širším smyslu slova, především pak na proudy kulturních dějin. Také tento obor v průběhu druhé poloviny 20. století reagoval na krizi konceptu „velkých dějin“.

V první vlně (vrcholící v 70. letech) došlo v reakci na objevené limity a neprofesionálnost přístupu prvních generací tradičních filmových historiků k odklonu špiček oboru k ryzí filmové teorii.⁷ V polovině 80. let se však situace začíná výrazně měnit. Krystalizuje hnutí tzv. **nové filmové historie**, které podstatným způsobem reviduje metodu klasické filmové historiografie, propojuje filmovou historií s teorií, vnímá film v širším kontextu médií, audiovizí a kulturní historie atd. Více o tomto proudu naleznete v oddíle **Nová filmová historie**.⁸

-td

⁴ Michel Foucault, *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin 2000.

⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Michel_Foucault (cit. 20.12.2006). Srov. S hesly Post-strukturalism, Postmodern

⁶ Michel Foucault, *Archeologie vědění*. Praha: Hermann a synové 2002.

⁷ Christiane Gledhill – Linda Williams, *Reinventing Film Studies*. London: Arnold 2000.

⁸ Srov.: Petr Szczepanik (ed.), *Nová filmová historie. Antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury*. Praha: Hermann & synové 2004.